

Дата: 19.01.2023

Урок № 30

Тема: Відокремлені означення

Мета: поглибити знання учнів про відокремлені члени речення, ознайомити з основними способами морфологічного вираження відокремлених означень, їх місцем у реченні відповідно до означуваного слова; сформулювати загальнопізнавальні вміння знаходити в тексті відокремлені й невідокремлені означення, аналізувати їх, правильно інтонувати речення з відокремленими означеннями; розвивати творчі вміння трансформувати речення з відокремленими означеннями на речення з невідокремленими означеннями, правильно будувати речення з відокремленим і невідокремленим означенням; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу ознайомити з найкращими зразками української архітектури.

- Означення – це...
- Узгоджені означення – це...
- Дієприкметниковий зворот – це...
- Дієприкметниковий зворот виділяється комами, якщо...
- На письмі дієприкметниковий зворот виділяється комами, а у вимові...

1. Лінгвістична діагностика

Записати речення. Підкреслити відокремлені означення. Визначити, які з них — узгоджені, а які — неузгоджені. Свій вибір обґрунтувати.

1. У місті Умані біля палацу Потоцького зібралася сила-силенна панських екіпажів, позолочених, з родинними гербами, розмальовані (П. Наніїв). 2. Хто з нас не ласував ніжно-зеленими яблуками, смачними, соковитими, з жовтинкою? (Л. Мацько). 3. Найбільшим дивом було містечко Мліїв — з безплатною школою та лікарнею, з двома заводами, з чистими освітленими вулицями (Л. Мацько). 4. Таким учитель і піде в життя — точним, логічним, послідовним, відповідальним за свою справу (С. Плачинда). 5. Сам він, простий і доступний, добрий і щирий, готовий був кинутися на допомогу першому зустрічному (Л. Іванникова). 6. Понад тисячу чотириста пам'ятників та обелісків, установлених у містах і селах Чернігівської області, увіковічують мужність і героїзм воїнів (М. Тищенко). 7. Перегук билин, народжених багато віків тому, звучить тут і понині (М. Тищенко).

З'ясувати, чим виражені узгоджені й неузгоджені означення.

2. Робота за підручником

Опрацювання теоретичного матеріалу § 37-38 с.120-121

Означення відокремлюють, якщо вони:

- ✓ стосуються члена речення, вираженого особовим займенником: *Як вона там, бідолашна?* (М. Стельмах);
- ✓ стоять після означуваного слова-іменника, особливо якщо перед ним уже є означення: *В небі, чистім і прозорім, сонце сяє* (М. Рильський). *Пік мороз в ту сніжну зиму, довгу і сувору* (Д.Луценко);
- ✓ виражені дієприкметниковим зворотом, що стоїть після означуваного слова: *Ще спить земля, укутана снігами* (Д.Луценко);
- ✓ виражені дієприкметниковим зворотом або одиничним дієприкметником, що стоїть перед означуваним словом, але має обставинно-причинове значення: *Скуті кригою страшною, сплять озера і гаї* (Олександр Олесь). *Здивований, хлопець постояв ще трохи, а потім рушив* (Є. Гуцало).

Поширені означення, виражені дісприкетниковими зворотами, що стоять перед означуваним іменником і не мають додаткових обставинних відтінків значення, не відокремлюють: *Стоять налиті сонцем дні (М. Луків).*

Якщо поширене чи непоширене означення відірване від означуваного слова іншими членами речення, його відокремлюємо незалежно від місця розташування в реченні: *І ми пішли, папки, веселозорі (А. Малишко).*

1) Виконання вправ.

3. Творче моделювання

Із поданих пар простих речень за зразком змоделювати речення, ускладнені відокремленими означеннями. Указати на умови відокремлення.

Зразок. Заходимо до напівосвітленого храму. Храм сповнений музикою органа (О. Балабко). — Заходимо до напівосвітленого храму, сповненого музикою органа.

1. Чорний верх робив поставу княгині Ольги врочиствою і стрункою. Цей верх був розшитий білими перлами (Р. Іванченко). 2. Нині ця пам'ятка нашої культури ХІ століття зберігається в приміщенні національної бібліотеки Франції. Ця пам'ятка названа Реймським євангелієм (О. Балабко). 3. Чарувала думку поета краса придунайських просторів із скіфськими могилами, гаями. Ці могили, гаї були вкриті пізньою осінньою позолотою (І. Пільгук). 4. Це старовинне козацьке полкове місто Переяслав тепер було зруйноване, занедбане. Місто Переяслав було колись красиве й горде (Д. Чуб). 5. Олександр Вертинський став виразником музичного обличчя Парижа 20–х - початку 30–х років, співаком. Співак був популярним у всій Європі (О. Балабко).

Визначити, до яких членів речення відносяться відокремлені означення і чим виражені.

4. Я експериментую (Творча робота)

Перебудуйте речення так, щоб невідокремлені означення стали відокремленими

Скована морозом земля покрилася білим снігом. Замазане зелено-бурими хмарами високе небо припало до землі. На прикритих снігом ланах де-не-де бовваніє почорнілий бур'ян. Обставлені очеретами соломи хутори видніються здалеку. (За Панасом Мирним)

5. Перетворити речення з відокремленими означеннями на речення з невідокремленими.

Аж раптом заграє в ньому (Тарасові) якась радісна сила, буйна і непокірна. 2. З хати вийшов дяк, простоволосий, червоний, в одній розірваній сорочці, і давненько гукав у бур'яни. 3. Сірі очі, трохи холодні і вже пригаслі, плавали на білках серед червоних жилок, і се його турбувало.

6. Перетворити речення з невідокремленими означеннями на речення з відокремленими.

1. Посеред села на горі майдан, на майдані обнесена зелено мальованим штахетом дерев'яна церковця. 2. Мимо церкви — великий курний шлях, з другого боку шляху поросла бур'янами «пустиня», на краю бур'янів необгороджена хата. 3. Добре опам'ятався тоді, як сидів щасливий і радісний з маленькою книжечкою у бур'яні, виспівуючи і вписуючи в неї слова колядки.

Дослідження-відновлення

Відновити речення, уставляючи з довідки відокремлені означення. Указати на причини відокремлення їх і спосіб вираження.

1. Шестигранник, тіло, ... , називається гексаедром. 2. Бісектрисою називають геометричне місце точок, 3. Сукупність букв, ... , становить алфавіт. 4. Алгебраїчний вираз - це вираз, складений з букв і чисел, 4. Гекто застосовується для утворення похідних одиниць вимірювання, 5. Площини і прями, ... , називають горизонтальними (*З математичного словника*).

Довідка: більший від основної в 100 разів; однаково віддалений від сторін кута; прийнятий у системі письма якої-небудь мови і розміщений у певному порядку; обмежений шістьма площинами, гранями; паралельний до площини горизонту; поєднаний між собою скінчене число разів діями додавання, віднімання, множення і добування кореня.

Увага! Відокремлені означення, виражені дієприкметниковими зворотами або прикметниками, узгоджуються в тому ж роді, числі й відмінку, що й означуване слово, якого вони стосуються.

Домашнє завдання: § 37-38 впр. 7 (1)

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту
y.levchuk2976@gmail.com**

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.